

1965 - הטלת עונש מוות בעניינו של המחבל מחמוד חיג'אזי

מאת: סגן אריאל חברון, סנגורית צבאית במחוז שיפוט הדרום וזרוע היבשה, הסנגוריה הצבאית

בשנת 1965 יצאה משלחת של שישה מחבלים שהסתננה לתוך גבולות ישראל בשביל לבצע פעולת טרור, הייתה זו פעולת הטרור הראשונה של הארגון לשחרור פלסטין. אחד המחבלים שנשלח לבצע את פעולת הטרור היה מחמוד חיג'אזי אשר נתפס והועמד לדין באותה שנה בפני בית המשפט הצבאי. בגין מעשיו נגזר על מחמוד חיג'אזי עונש מוות, אשר בסופו של דבר הומר למאסר עולם. משפטו עורר הד ציבורי והעלה לדיון את הסוגיה בדבר הטלת עונש מוות במסגרת ההליך הפלילי.

רקע עובדתי

מחמוד באכר חיג'אזי נולד בשנת 1937 בעיר העתיקה בירושלים. בשנת 1959, הצטרף חיג'אזי לקבוצה מצומצמת של צעירים פלסטינים בראשותו של יאסר ערפאת, ואלה החלו בהקמת הארגון אשר לימים הפך לארגון לשחרור פלסטין (אש"ף). חיג'אזי נשבה באידיאולוגיה של הארגון ובחלוף הזמן התגייס לארגון במשרה מלאה.

בליל ה-7 בינואר 1965 נשלח חיג'אזי יחד עם עוד חמישה מחבלים להסתנן לתוך גבולות מדינת ישראל. הייתה זו פעולת הטרור הראשונה של אש"ף, ומשימתם הייתה לפוצץ את מכון המים של מושב נחושה, בעמק האלה בואכה ירושלים.

במהלך פעולתם נתקלו ששת המחבלים במארב צה"לי. בין הצדדים התפתח קרב קצר, במסגרתו ירה חיג'אזי לעבר חיילי צה"ל. כתוצאה מההיתקלות בכוחות צה"ל נפצע חיג'אזי והושאר על ידי חבריו בשטח בעוד הם נסוגו אל תוך גבול ירדן ונעלמו. חיג'אזי נתפס למחרת היום, הובא לבית חולים, טופל וכשהבריא מפצעיו הועמד לדין בפני בית משפט צבאי.

ההליך המשפטי

בשנת 1965 חיג'אזי הועמד לדין בפני בית המשפט הצבאי, על פי תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, וזאת באשמת ירי לעבר חיילי צה"ל והשלכת רימון. חיג'אזי הודה באשמה ומשפטו התנהל בדלתיים סגורות. בתום ההליך בערכאה הראשונה נדון חיג'אזי לעונש מוות. היה זה עונש המוות הראשון שנגזר בידי גורם כלשהו מטעם מדינת ישראל מאז משפט אייכמן. במשך חודשיים ולאחר קביעת גזר הדין בערכאה הראשונה היה חיג'אזי בגדר נידון למוות, ועמד במוקד התעניינות בין-לאומית, כאשר הקהילה הבין-לאומית עקבה אחר המקרה בציפייה לראות האם העונש אכן ימומש.

בהתאם לדין שחל באותה עת, לחיג'אזי עצמו עמדו חמישה עשר ימים להגיש ערעור על גזר הדין, וכן, היה קבוע כי אף אם לא יגיש ערעור כאמור, על בית המשפט הצבאי לערעורים היה להתכנס ולדון בעניינו, שכן על פי סדרי הדין, במקרה שהוטל על ידי בית משפט צבאי עונש מוות הצטוו בתי המשפט לטפל כאילו הוגש בעניינו ערעור. רק אם בית הדין לערעורים קבע עונש זהה לזה שקבעה הערכאה ובכפוף לקבלת אישור הרמטכ"ל, עתיד היה להיכנס גזר הדין של עונש המוות לתוקפו.

בית הדין הצבאי לערעורים ביטל את ההרשעה והורה על החזרת התיק לשמיעה מחודשת. זאת, לאחר שקבע שלחיגי'אזי נגרם עיוות דין, שעה שלא הותר לו למנות עורך דין זר לייצגו ונכפה עליו ייצוגו של עו"ד ישראלי. עניין זה נדון אף בפני בג"ץ, בעתירה שהגיש חיגי'אזי.

במשפטו השני של חיגי'אזי, הופיע בשם התביעה רס"ן יעקב קדמי (לימים), שופט בית המשפט העליון), אשר טען כי עובדות פסק הדין מצביעות על חומרת מעשיו של חיגי'אזי. התובע טען כי המניעים של הנאשם ומטרתו בחציית הגבול לישראל היו, כפי שהעיד הוא בעצמו, לבצע פיגוע חבלני בישראל. בית הדין הצבאי נתבקש על ידי התובע לתת את מלוא המשקל לכוונות זדון אלה ולסייע בהגברת בטחונה של המדינה על ידי מתן פסק דין מרתיע. מנגד, טען בא כוחו של חיגי'אזי, עורך דין אלג'יראי, אשר הגיע לישראל על מנת לייצג את חיגי'אזי, כי הוא זכאי למעמד של שבוי-מלחמה, טענה אשר נדחתה על ידי בית הדין הצבאי. לבסוף נגזר עונשו של חיגי'אזי, כבקשת התביעה, למאסר עולם.

חיגי'אזי ריצה את עונשו עד לסוף שנת 1971, אז הוחלף בעסקת "חילופי שבויים" תמורת השומר הישראלי שמואל רוזנווסר, אשר נחטף במטולה באותה שנה.

חשיבות הפרשה

לעונש מוות משמעות מיוחדת המתבטאת, בין היתר, בשלילה מוחלטת, בלתי הפיכה ובלתי ניתנת לתיקון של זכות האדם לחיים, מהנענש. הגם שהעיסוק בעונש המוות אינו נחלתם הבלעדית של המשפטנים, שכן מדובר בשאלה ערכית, הרי שבחינת המקרה של מחמוד חיגי'אזי וסקירת ההליך המשפטי שהתנהל כנגדו בערכאות הצבאיות מלמד כי מדובר בסוגיה מורכבת, לעולם המשפט בכללותו, ולמערכת המשפט הצבאית בפרט.

מעשיו של מחמוד חיגי'אזי העמידו את מערכת המשפט הצבאית ואת הציבוריות הישראלית בשנת

חיגי'אזי פנה לבג"ץ
נגד שר המשפטים
מבקש לצוות על דב יוסף לנמק מדוע לא ימונה לו סניגור זר

מחמוד חיגי'אזי, שבקשתו למנוי עורך-דין זר כסניגור במשפטו, העימוד להיפחה נגדו בבית-הדין הצבאי, נדחתה על-ידי שר המשפטים — פנה אתמול לבית-המשפט הגבוה לצדק, בעתירה למתן צו-עלית-נאי נגד שרי-המשפטים. הבק"ש תתברר, כנראה, כבר היום.

בקשתו של חיגי'אזי הגיעה לבית המשפט העליון, בדואר. מבית-הכלא בו הוא עצור, כשהיא כתובה בערי בית חיגי'אזי מבקש מבית המשפט העליון להציא צו-עלית-נאי. המצוה על שרי-המשפטים לבוא וליתן טעם מדוע לא ימונה לעותר סניגור זר. חיגי'אזי גידן בבית-דין צבאי למי ותי. לאחר שנמצא אשם בהסתננות לישראל ובחבלה בה. הוא ערער על ההרשעה בפני בית הדין הצבאי לערעורים, בו נתקבלה טענת סניגור רה. כי הנאשם זכאי שימונה לו עורך-דין זר. לפי חוק לשיק לשכת עורכי הדין, המתיר, במסיבות מיר חדות, מגוי עו"ד שאיננו ישראלי, כשהעבירה בה מואשם הנאשם גר-רת עונש מוות. בית הדין הצבאי לערעורים ביטל את פסק-הדין של בית-הדין הצבאי ולפסטה. וציווח ל-

מחמוד חיגי'אזי
הליכה לערכאות

1965 בפני סוגיה משפטית וערכית מורכבת בדבר העונש שיש וראוי להטיל על מי שתכנן וביצע אירוע טרור. על אף שבסופו של ההליך הושת במקרה של חיגי'אזי עונש מאסר עולם חלף עונש מוות, עצם קיומה של הסמכות לגזור עונש מוות עשויה ליצור אתגרים מיוחדים במקרי קיצון, והיא מציבה אתגר ייחודי ומורכב בפני כלל הגורמים השותפים לניהול ההליך המשפטי.

משמאל - קטע מתוך כתבה מיום 25 בנובמבר 1965 בעיתון "הבוקר";
הקטע ממחיש את הדיון המתעורר מעת לעת בקשר למינויים של סניגורים למחבלים.

מדוע בחרתי בנושא?

על אף ייחודו של ההליך המשפטי בעניינו של המחבל מחמוד חגי'אזי והחלטתו הייחודית של בית המשפט הצבאי לגזור עליו עונש מוות, מערכת המשפט הצבאית נדרשה להתמודד עם הליכים משפטיים רבים בעניינם של מחבלים. סקירת המקרה מלמדת אודות הסוגיות המשפטיות המורכבות והמרתקות שמערכת המשפט הצבאית נדרשה להתמודד עימן לאורך השנים, במסגרת מאבקה של מדינת ישראל באיום הטרור ובתופעותיו.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- בג"ץ 344/65, מחמוד בכר חגי'אזי נ' שר המשפטים, פ"ד י"ט, 203 ;
- בג"ץ 30/66, מחמוד בכר חגי'אזי נ' שר המשפטים, פ"ד כ"א (1), 427 ;
- מיכה לימור, "מוחמד חגי'אזי, איש "אל פתח", נידון למוות", מעריב (7 ביוני 1965).